

Województwo Śląskie

Dziekan
Wydziału Nauk Społecznych

prof. dr hab. Zenon Gajdzica

prof. dr hab. Irena Adamek

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Leokadii Urbaniak *Skuteczność wybranych metod aktywizujących w doskonaleniu mowy i osiągnięciu gotowości do nauki czytania dzieci sześciolletnich* **prof. dr hab. Katarzyny Krasoń**

Rozwój mowy dziecka przedszkolnego ma ogromne znaczenie dla jego prawidłowego rozwoju, w szczególności zaś osiągnięcia przez nie dojrzałości do nabycia umiejętności czytania. Jest on nierozdzielnie związany z rozwojem poznawczym, co podkreśla wielu badaczy, m.in. J. Bruner, J. Piaget L.S. Wygotski, z polskich uczonych St. Szuman, B. Wilgocka-Okoń, M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, M. Żylińska i wielu innych zajmujących się badaniem procesów poznawczych. Stąd podjęcie próby stymulowania funkcji wzrokowo-przestrzennych za pomocą aktywnych metod może być pomocne w lepszym przygotowaniu sześciolatka do roli ucznia.

Pani mgr Leokadia Urabaniak przygotowała interesującą rozprawę doktorską, poświęconą temu ważnemu problemowi. Na podstawie eksperymentu w grupie sześciolatków i towarzyszącej im obserwacji, Autorka rozprawy (Wstęp, s. 10), analizując uzyskane efekty jego wdrożenia, doszła do wniosku, że wskazane jest wykorzystywanie, we wspomaganie i terapii, takich metod jak elementy *kinezylogii edukacyjnej* G. i P. Dennisonów oraz *analizy kinetyczną tekstu literackiego* autorstwa K. Krasoń

Kryteria, na podstawie, których przygotowałam recenzję to: struktura rozprawy, jej treść (zawartość poszczególnych rozdziałów), forma jaką przybrało recenzowane dzieło. Na zakończenie sformułuję uwagi oraz konkluzję dotyczącą dopuszczenia doktorantki do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Tekst liczący 211 stron (bez bibliografii, spisu tabel i rysunków oraz aneksu) składa się ze wstępu (s. 5 – 10), dziesięciu rozdziałów (s. 11 - 208), podsumowania (s. 209 – 211), bibliografii (s. 212 – 222), spisu tabel (223 – 228), rysunków (s. 229 – 230), aneksu (s. 231 – 282).

Poszczególne rozdziały zatytułowane zostały następująco:

- rozdz. 1. Charakterystyka rozwoju poznawczego dziecka w wieku przedszkolnym (s. 11– 30, podrozdz. 2);
- rozdz. 2. Neurokognitywne założenia rozwoju dziecięcego mózgu (s.31 – 39, podrozdz. 4);

- rozdz. 3. Osiągnięcie gotowości do nauki czytania przez dziecko sześciolatek (s. 40 – 81, podrozdz. 3);
 - rozdz. 4. Metodologia badań własnych (s. 82 – 113, podrozdz. 4.);
 - rozdz. 5. Opis czynników eksperymentalnych zastosowanych w badaniach (s.114 – 139, podrozdz. 6);
 - rozdz. 6. Skuteczność metody kinezylogii edukacyjnej w doskonaleniu mowy dziecka sześciolatek w świetle badań własnych (s. 140 – 157, podrozdz. 2);
 - rozdz.7. Skuteczność metody kinezylogii edukacyjnej w osiąganiu gotowości szkolnej do nauki czytania dziecka sześciolatek w świetle badań własnych (s.158 – 170, podrozdz. 3).;
 - rozdz. 8. Skuteczność metody analizy kinetycznej w doskonaleniu mowy dziecka sześciolatek w świetle badań własnych (s. 171 – 187, podrozdz. 2)
 - rozdz. 9. Skuteczność metody analizy kinetycznej w osiąganiu gotowości do nauki czytania dziecka sześciolatek w świetle badań własnych (s. 188 – 199, podrozdz. 3);
 - rozdz. 10. Efektywność metody kinezylogii edukacyjnej oraz analizy kinetycznej tekstu literackiego – ujęcie porównawcze (s. 200 – 208);
- Podsumowanie (s. 209 – 211), bibliografia (182 pozycje w tym artykuły, podręczniki netografia, spis tabel (109 tabel), rysunki (25), aneks (testy i przykłady scenariuszy).

Całość tekstu recenzowanej pracy tworzą kolejno: analiza teoretycznego ujęcia problemu przez współczesnych badaczy, metodologia badań własnych oraz część empiryczna (rezultaty/ wyniki badań). Dość bogata bibliografia (180 w tym 10 obcojęzycznych) z tym, że warto byłoby wydzielić w niej druki zwarte, artykuły (jest ich 14), programy i podręczniki, testy i netografię (ta ostatnia jest ujęta osobno – dwa odniesienia)..

Uwagi

Struktura pracy nieco zachwiana. Warto pomyśleć o połączeniu tekstów, gdyż objętość poszczególnych rozdziałów jest ujęta nieproporcjonalnie (rozdz. 3 ss. 42, rozdz. 10 ss. 9 rozdz. 6 ss. 8, rozdz. 2 ss. 7). Również podsumowanie winno być rozszerzone o wypunktowanie wniosków i wynikających z nich propozycji projektów do wdrożenia w pracy z dziećmi przedszkolnymi.

W rozdziale 1. *Charakterystyka rozwoju poznawczego dziecka w wieku przedszkolnym* znaczna część tekstu poświęcona jest charakterystyce dziecka w normie rozwojowej, a także mającego zaburzenia w poszczególnych sferach rozwoju poznawczego i emocjonalnego.

Rozdz. 2 traktuje o *neurokognitywnych założeniach uwarunkowań rozwoju dziecięcego mózgu*

Doktorantka podkreśla, że funkcją aktywowaną przez sztukę jest uwaga poznawcza, czyli zdolność do wybiórczego skupienia się na bodźcach intelektualnych przez czas wystarczający dla ich zakodowania i zapisania w pamięci roboczej. Akcentuje, za badaczami problemu, związek tych funkcji z aktywnością sieci neuronalnych.

Jest to ważne z tego powodu, że kompleks operacji takich jak: procesy percepcji słuchowej, percepcji wzrokowej, działania kinestetyczne, czy cały zespół procesów związanych z abstrakcją, są zależne od intersensorycznych koordynacji wrażeń dotykowych, przedsiorkowych i proprioceptywnych na poziomie pnia mózgu

W tekście rozdziału 3. *Osiągnięcie gotowości do nauki czytania przez dziecko sześciolatek* doktorantka szuka odpowiedzi na pytania dotyczące gotowości do nauki czytania. Stawia pytania jak przebiega proces jej przygotowania, jaka jest rola nauczyciela w jej nabywaniu. Omawia zagadnienie starych i aktualnych metod z tym związanych.

Uwagi ogólne do części I (rozdz. 1 – 3)

Oceniając część teoretyczną należy podkreślić pogłębioną kwerendę literatury, na podstawie której autorka przeanalizowała i omówiła problematykę wsparcia rozwoju mowy dzieci sześciolatek, a także funkcji niezbędnych do opanowania umiejętności czytania wspomagających rozwój jego gotowości szkolnej. Wymienione źródła i materiały drukowane są na tyle obszerne, że mogły stać się podstawą analizy i charakterystyki badanej problematyki. Warto by jeszcze sięgnąć do innych badań prezentowanych w literaturze, takich np. jak praca (Ayers A. J., *Dziecko a integracja sensoryczna*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2015)

Wydaje się niezbyt uzasadnione omawianie starych metod nauki czytania. To jest tematyka znajdująca się poza obszarem badanego problemu. Ponadto wielokrotne korzystanie z podręczników zamiast ze źródeł jest w pracy doktorskiej sporym niedociągnięciem.

W każdym rozdziale jest wstęp, warto by uzupełnić także każdy krótkim podsumowaniem.

Unikać należałoby w tekście naukowym języka potocznego „pochylając się nad wnioskami” (s.9), „mały człowiek (s. 9). W bibliografii podane są nazwiska, a w tekstach nie ma odniesienia w postaci przypisu: dotyczy J. Brunera (s.214) i L.S. Wygotskiego (s.221 - 222). Autorka korzystała z opracowań innych autorów, a nie z oryginalnych dzieł wymienionych naukowców.

Drobne usterki do korekty dotyczą przypisów: imion, nazwisk (Kepert – N.C. Kephart s. 15, przypis 17 i 18), zapisów *ibidem*, *op. cit.* wielokrotnie nie wiadomo do czego się one odnoszą), brak przypisu (s. 77 – z jakiego programu pochodzą cytaty). W przypisach warto zaznaczać „za”

Cały tekst wymaga korekty imion (często ich brak). Przypomnieć należy iż 1. raz użyte nazwisko zapisać się powinno z pełnym imieniem, powtarzane tylko 1. litera imienia.

W rozdziale 4. zatytułowanym *Metodologia badań własnych* doktorantka przedstawia procedurę badawczą: charakteryzuje przedmiot badań, cele, problematykę hipotezy, metody, techniki i narzędzia, a także teren badań oraz uzasadnia wybór metody statystycznej. Charakteryzuje wszystkie narzędzia, z których korzystała w badaniach empirycznych (s. 93 – 12 narzędzi). Główna metoda, to eksperyment z zastosowaniem techniki Solomona (grup równoległych). Eksperymentowi towarzyszy nie tylko badanie testowe przed i po jego przeprowadzeniu, ale również obserwacja.

Bardzo dobrze rozpisane wszystkie człony procedury badawczej. Podkreśliłabym zegarmistrzowską precyzję w zapisaniu celów (ogólnych i szczegółowych), podobnie dobranych do nich problemów i hipotez ze zmiennymi, wskaźnikami i narzędziami. (2 diagramy (s. 85 – 86) zestawienie tabelaryczne (s. 87 – 91).

Brak omówienia przebiegu procesu eksperymentalnego, czasu jego trwania, co dałoby pełny obraz pracy badawczej doktorantki. Ponadto warto byłoby korzystać z metodologicznych pozycji (M. Łobocki, T. Pilch, W. Zaczyński – to pozycje dla studenta), takich jak metodologii J. Gniteckiego (*Wprowadzenie do metod badań w naukach pedagogicznych*), E. Babbie'go (*Podstawy badań społecznych* albo *Badania społeczne w praktyce*), K. Rubachy (*Metodologia badań nad edukacją*).

Oceniając część metodologiczną należy podkreślić, mimo wskazanych niedociągnięć, przejrzystość procedury badawczej.

W rozdziale 5. doktorantka dokonała charakterystyki czynników zastosowanych w eksperymencie (*Opis czynników eksperymentalnych zastosowanych w badaniach*). Przypomnieć należy, że kinezyjologia jest nauką zajmującą się mechaniką ruchu ciała człowieka, a także psychologicznymi i fizjologicznymi reakcjami ciała na ten ruch. Ten tekst winien się znaleźć w części I pracy, chociaż doktorantka wskazuje równocześnie, które z zadań/ ćwiczeń wykorzystwała w eksperymencie. Podobnie scharakteryzowana została metoda analizy kinetycznej tekstu literackiego. Szkoda tylko, że przy omówieniu kinezyjologii edukacyjnej doktorantka wykorzystuje głównie publikację autorstwa C. Grzywniak, chociaż

w bibliografii znajdujemy ich więcej, np. *Zmysłne ruchy, które doskonalą umysł. Podstawy kinezylogii edukacyjnej* Hannaforda Carla, *Twórcza kinezylogia w praktyce. Propozycje dla każdego* Zwoleńskiej Joanny (red.) i inne.

W następnym 6. rozdziale (*Skuteczność metody kinezylogii edukacyjnej w doskonaleniu mowy dziecka sześciolatniego w świetle badań własnych*) doktorantka przedstawiła analizę poziomu kompetencji językowych w grupie eksperymentalnej i kontrolnej. Analiza dotyczyła: poziomu konstruowania opowiadania, kreatywności językowej, rozumienia struktur gramatycznych zdań, nieuświadomionego opanowania języka ojczystego (interioryzacja) – wyniki zestawiono w tabeli 10 (s. 151). W prawie wszystkich przypadkach zaobserwowano przewagę w grupie eksperymentalnej, zdecydowanie najlepsze efekty uzyskano w opanowaniu przez dzieci słownika biernego i czynnego. Brak skuteczności zastosowanego czynnika eksperymentalnego odnotowano tylko w poziomie poprawności wypowiedzi, nieco ujemny w poziomie poprawności artykulacyjnej. Podobnie w badaniu zależności między IQ a poziomem kompetencji komunikacyjnych wykazano siłę związku na poziomie $r = 0,422$, czyli jako związek średni.

Warto było przypomnieć, dla przejrzystości tekstu, na wstępie, w jakich odstępach czasowych był prowadzony eksperyment i w jakich grupach. W rozdziale metodologicznym znajdujemy zbyt ogólne informacje, ale w tej części tekstu pracy uzupełniłyby analizę statystyczną analizą jakościową. Ponadto w eksperymencie obserwujemy zachodzące zmiany i tutaj brakuje ich charakterystyk.

W rozdziale 7. (*Skuteczność metody kinezylogii edukacyjnej w osiągnięciu gotowości do nauki czytania dziecka sześciolatniego w świetle badań własnych*). analiza materiału faktograficznego dotyczy skuteczności metody kinezylogii edukacyjnej w osiągnięciu dojrzałości do nauki czytania dziecka sześciolatniego. Przedstawiono w nim weryfikację hipotezy głównej (8 szczegółowych) dotyczących wpływu ćwiczeń z kinezylogii na osiągnięcie tej gotowości). Analiza statystyczna uzyskanych wyników dotyczyła: poziomu rozpoznawania i klasyfikowania symboli graficznych, różnicowania znaków graficznych (nie odnotowano żadnych korzyści), kojarzenia tych symboli z obrazkami poziomu odtwarzania znaków literopodobnych – w tych ostatnich brak różnic i skutków (tab. 37). Podobnie jak w badaniach, zaprezentowanych w rozdziale 6., nie odnotowano korelacji IQ z przyrostem kompetencji w obszarze kompetencji językowych.

Uwagi do tekstu podobne do uwag rozdziału 6. – warto zamieścić charakterystykę tego etapu eksperymentu, na którym wprowadzono czynnik eksperymentalny.

Doktorantka posiłkuje się określeniami poziomu *w wysokim stopniu, dużym stopniu, w pewnym stopniu, w niewielkim stopniu* (m.in. s. 160/161), a to wymagałoby sprecyzowania wskaźników, co to oznacza. Dotyczy to także wyjaśnienia efektu netto.

Rozdział 8 zatytułowany *Skuteczność metody analizy kinetycznej w doskonaleniu mowy dziecka sześciolatniego w świetle badań własnych* zawiera treści głównie analizy statystycznej wyników badań. Dotyczyła ona tych samych elementów mowy, które przedstawione zostały w rozdziale 6. doktorantka udowadnia, że zmiana pomiędzy pretestem a posttestem jest istotna statystycznie. Wyniki potwierdzają w większości przyjęte założenia. Również IQ nie jest istotną zmienną determinującą zachodzące zmiany w grupie E i K. Tabela 68 - tytuł tabeli (jest *po zastosowaniu kinezylogii edukacyjnej* a ma być *kinetycznej analizy*), niepoprawny.

Uwagi do tekstu podobne do uwag rozdziału 6. i 7. – wskazane byłoby zamieszczenie krótkiej charakterystyki tego etapu eksperymentu, na którym wprowadzono analizę kinetyczną jako czynnik eksperymentalny.

W tekście rozdziału 9. (*Skuteczność metody analizy kinetycznej w osiągnięciu gotowości do nauki czytania dziecka sześciolatniego w świetle badań własnych*) doktorantka analizuje wyniki badań/efektów zastosowanego czynnika jakim była kinetyczna analiza tekstu lirycznego w osiągnięciu gotowości do nauki czytania. Dokonuje weryfikacji przyjętej hipotezy (uszczegółowionej w 8 hipotezach), o jej wpływie na: rozpoznawanie i klasyfikowanie symboli graficznych, ich różnicowanie, kojarzenie symboli graficznych z obrazkami, odtwarzanie znaków literopodobnych.

Przedstawiona analiza statystyczna daje podstawę doktorantce do sformułowania wniosku, że w sferze psychomotorycznej dzieci z grupy eksperymentalnej odniosły znaczące korzyści w porównaniu z grupą kontrolną (s. 193).

Podobnie jak w poprzednich rozdziałach (rozd.6 – 8) doktorantka wykazała sprawność w posługiwaniu się metodami statystycznymi przy obliczeniach, ale brakuje podobnie jak w poprzednich rozdziałach, krótkiej charakterystyki etapu prowadzenia zajęć. W przypadku próby wydania tego tekstu element ten musi być wprowadzony. Tabela 86 zawiera nieprawidłową nazwę *kinezylogii kinetycznej* (w zapisie kinestetyczna).

Tekst ostatniego rozdziału (*Efektywność metody kinezylogii edukacyjnej oraz analizy kinetycznej tekstu literackiego – ujęcie porównawcze*) traktuje o wartości/ efektywności metody kinezylogii edukacyjnej oraz analizy kinetycznej tekstu literackiego, przedstawiono w nim ujęcie porównawcze wyników (s. 200 – 208).

Na wstępie mamy informację o równej liczbie dziewczynek i chłopców biorących udział w eksperymencie, w którym zastosowano zostały ćwiczenia z kinezylogii i analizy kinetycznej (s. 200), o teście porównań IQ (obie grupy były podobne (s. 201) i podobieństwie kompetencji językowych (*konstruowanie opowiadania, kreatywność języka, rozumienie struktur gramatycznych, interioryzacja, poziom słownika czynnego i biernego, poprawność wypowiedzi, reakcja na trudne problemy językowe, poprawność artykulacyjna*) przed przystąpieniem do badań (s. 201 – 202 i tab.100 -14). Wyniki 19 wymiarów rozwoju mowy dziecka wskazują wyższe efekty netto w metodzie analizy kinetycznej tekstu (15/19), z kinezylogii edukacyjnej odnotowane je w 4 wymiarach na 19 analizowanych (s.208). Efekty te dotyczą tak kompetencji językowej jak komunikacyjnej.

Zastosowany eksperyment techniką Solomona (2 grupy ze zmiennymi zróżnicowanymi i 1 grupą K) i wykorzystaniem do oceny czynników eksperymentalnych pozwolił doktorantce na charakterystykę bardzo szczegółową rozwoju mowy oraz gotowości sześciolatka do nauki czytania, o czym mowa w *Podsumowaniu* (s. 209). Jest to rzetelne porównanie wyników badań z udowodnieniem zasadności przyjęcia większości hipotez.

Warto by tekst poszerzyć i rozbudować bardziej szczegółowo, łącznie z wnioskami.

Uwagi ogólne do całości tekstu

- Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu, sformułowanego w rozdziale metodologicznym, z zastosowaniem ciekawych metod wspierających funkcje dziecka, będących podstawą jego gotowości do nauki czytania w szkole.
- Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną Na podkreślenie zasługują Jej kompetencje merytoryczno-dydaktyczne oraz umiejętności związane z samodzielnym prowadzeniem badań naukowych.
- W każdym rozdziale empirycznym doktorantka przypomina hipotezy, które weryfikuje analizując wyniki badań (porównanie pretestu z posttestem). Analiza materiału pogłębiona statystycznie, wnioski uzasadnione. Treść całego tekstu rozprawy przejrzysta; logiczne – uzasadnione badawczo wnioski.
- Wykorzystanie w pracy z dziećmi przedszkolnymi nowych metod dydaktycznych zasługuje na wyraźne podkreślenie, świadczy o kreatywnych poszukiwaniach doktorantki innej edukacji dziecka.

- Badania pozwoliły doktorantce sformułować ważne postulaty dla praktyki edukacyjnej.
- Na uwagę zasługują umiejętności „obróbki” statystycznej materiału badawczego.
- Usterki językowe, występujące w poszczególnych rozdziałach pracy, nie obniżają jej wartości naukowej.
- Tekst napisany z użyciem poprawnej terminologii pedagogicznej.

Przedstawione w recenzowanej pracy pt. *Skuteczność wybranych metod aktywizujących w doskonaleniu mowy i osiągnięciu gotowości do nauki czytania dzieci sześciolatek* osiągnięcia naukowe mgr Leokadii Urbaniak stwarzają podstawę do jednoznacznego stwierdzenia, że rozprawa doktorska Jej Autorstwa spełnia warunki stawiane pracom doktorskim, określone w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym, co upoważnia mnie do wystąpienia z wnioskiem o dopuszczenie Pani mgr Leokadii Urbaniak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 3. grudnia 2019r.

Recenzent

Irena Adamek